

LİSELERDE COĞRAFYA ÖĞRETİMİNDE ARAÇ, GEREÇ, MATERYAL KULLANIMI VE ÖNEMİ

THE IMPORTANCE AND USAGE OF EDUCATIONAL TECHNOLOGY DEVICES AND MATERIALS IN GEOGRAPHY TEACHING IN HIGH SCHOOLS

Mustafa Kemal ÖZTÜRK*

ÖZET: Eğitim, öğretim sürecinde görme duyusunun öğrenmeye etkisinin fazla olduğu bilinmektedir. Bu yüzden coğrafya öğretiminde de etkin öğrenme için bazı coğrafi olayların yerinde incelenmesinin yanında sınıf ortamında çeşitli araç, gereç ve materyallerin kullanımını zorunludur.

Bu araştırmada liselerde coğrafya öğretiminde kullanılan araç, gereç ve materyaller ile kullanım sıklığı belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre sadece fiziki haritaların gerekli olan her derste % 50'lik bir oran ile kullanıldığı, diğer araç, gereç ve materyallerin ise yeterince kullanılmadığı görülmüştür.

Coğrafya öğretiminde öğrenmeyi kolaylaştırmanın en iyi yollarından biri araç, gereç ve materyalleri gerekli olan her derste kullanmak olduğu gibi, bunların öğrenciler tarafından kolayca görülebileceği bir yerde bulundurulmaları daha uygun olacaktır. Bunu sağlamanın en güzel yolu okullarda coğrafya dersliklerinin oluşturulmasıdır.

ANAHTAR SÖZCÜKLER : Coğrafya öğretimi, araç, gereç, materyal kullanımı.

ABSTRACT: In educational and instructional processes, visual sense has great effect on learning. Therefore, addition to the examination of the geographical phenemenons in the field, use of different educational materials is a must for the effective geography education.

In this study, it is investigated that what kind of educational materials have been used in geography courses in high schools. Usage frequency of these materials in the courses are also questioned. According to the results, phsical maps are used by the half of the participants. However, other materials are not used sufficiently.

Using the technology, devices and materials provides effective geography education. In addition to this, these materials should be kept in the accesable area, for the students. The best way to do this is establishing separate geography classes of the schools.

KEY WORDS: Geography teaching, educational technology, device, material.

1. GİRİŞ

Eğitim, öğretim sürecinde görme duyusunun öğrenmeye etkisi oldukça fazladır (% 75). Bu yüzden öğrencinin görme duyusuna hitap edilmesinin en basit yolu yazı tahtasını kullanmaktır (Küçükahmet 1986). Bunun dışında sınıfta sürekli bulundurulabilecek araç, gereçlerin (harita vb.) yanında konunun özelliğine göre kullanılacak araç, gereç ve materyal zamanın iyi kullanılmasını sağlayarak öğrencilerin ilgi ve dikkatini artıracak, öğrenmeyi de kolaylaştıracaktır.

Coğrafya, insan ile doğal çevrenin etkileşimini dağılışı, karşılaştırma ve nedensellik ilkelelerine bağlı olarak araştıran bir bilim dalıdır. Bu yüzden bir kolu doğal ortamı (doğal çevre) oluşturmaktadır. Coğrafi olaylar doğada meydana gelirken, istediğimiz olayı her an görme olanağına sahip değiliz. Zaten bazı olayları görmeye insan ömrü de yetmemektedir. O halde coğrafya öğretiminde araç ve gereç kullanımını ile doğal çevrenin çeşitli yollarla (haritalar, fotoğraflar, koleksiyonlar, modeller vb.) sınıfa taşınması söz konusudur.

Coğrafya bilimi, hayata dönük, uygulamalı, yapılan ve yaşanan olayları inceleyen bir bilim dalı olduğu için sadece kitaplardan ve anlatım metoduyla öğrenilip öğretilecek bir bilim dalı değildir (Doğanay 1993). Bu yüzden coğrafya öğretiminde göze hitap etmenin ve öğrenmeyi kolaylaştırmanın en iyi yollarından birisi araç, gereç kullanmaktır.

2. AMAÇ VE YÖNTEM

Bu çalışmanın amacı, 2000 – 2001 öğretim yılı güz döneminde Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı'na kayıtlı birinci sınıf öğrencilerinin, mezun oldukları liselerde, coğrafya derslerinde kullanılan araç, gereç ve materyaller ile bunların kullanma sıklığını belirlemektir. Bunu belirlemek için 174 öğrenciye anket uygulanmıştır. Anketin birinci bölümünde liselerde coğrafya öğretiminde sıkça kullanılması gereken bazı araç, gereç ve materyallerin (fiziki harita, siyasi harita, atlas, model küre, tepegöz, bilgisayar, grafik, profil ve kesitler, kaynak kitaplar) kullanılıp kullanılmadığını, kullanıldıysa kullanma sıklığını belirlenmiştir. İkinci bölümünde ise coğrafya öğretimi sırasında adları geçen bazı araç, gereç ve materyalleri (jeoloji haritası, topografya haritası, morfoloji haritası, hidrografya haritası, iklimik harita, termometre, barometre, anemometre, altimetre, pusula) görüp görmedikleri tespit edilmiştir.

Şüphesiz ki coğrafya öğretiminde kullanılan veya kullanılacak araç, gereç ve materyaller yukarıda söz edilenlerle sınırlı değildir. Konuların özelliğine göre basit ya da karmaşık yapıda bulunan birçok araç, gereç ve materyal kullanılabilir.

3. BULGULAR

Liselerde en çok kullanılan materyal fiziki harita olmuştur (Tablo 1). Ancak, öğrencilerin %93'ü fiziki haritanın kullanıldığını söylerken, bunlar içerisinde de %50'si bu haritanın gerekli olan her derste kullanıldığını belirtmiştir (Tablo 2).

Siyasi harita ise %78'lik kullanılma oranı ile ikinci sırada yer almaktadır (Tablo 1). Kullanıldığını söyleyen öğrencilerden %43'ü gerekli olan her derste kullanıldığını belirtmiştir (Tablo 2).

Tablo 1: Liselerde Coğrafya Derslerinde Belirli Araç, Gereç ve Materyallerin Kullanım Bilgisi

Materyal Türü	Materyali Kullanan Öğrenci Sayısı	%	Materyali Kullanmayan Öğrenci Sayısı	%
Fiziki Harita	161	93	13	7
Siyasi Harita	136	78	38	22
Atlas	132	76	42	24
Küre	99	57	75	43
Tepegöz	32	18	142	82
Bilgisayar	13	7	161	93
Grafik	47	27	127	73
Profil-Kesit	33	19	141	81
Kaynak kitap	75	43	99	57

Tablo 2 : Liselerde Coğrafya Öğretiminde kullanılan Araç, Gereç ve Materyallerin Kullanım Sıklığı

Materyal Türü	Gerekli Her Derste Kullanan Öğrenci Sayısı	%	Ara-sıra Kullanan Öğrenci Sayısı	%
Fiziki Harita	81	50	80	50
Siyasi Harita	58	43	78	57
Atlas	50	38	82	62
Küre	24	24	75	76
Tepegöz	11	34	21	66
Bilgisayar	3	23	10	77
Grafik	16	34	31	66
Profil-Kesit	11	33	22	67
Kaynak kitap	31	41	44	59

Tahtaya asılan haritadan öğrencilerin yerinde oturarak yararlanmaları oldukça zordur. Bu yüzden ya haritada uygulama yaptırılmalı ya da öğretmen tahtada haritayı kullanırken öğrencilerin de atlaslarından yararlanmaları söylenmelidir. Halbuki öğrencilerin %24'ü hiç atlas kullanmadığını söylerken kullandığını söyleyenlerden an-

cak %35'i gerekli her derste atlastan faydalanmıştır (Tablo 1 – 2).

Dünya'nın şeklini, boyutlarını, hareketlerini anlatırken yararlanılabilecek en güzel araç, model küredir. Model kürenin kullanma oranı % 57 olup, gerekli her derste kullandığını söyleyenlerin oranı ise sadece % 24'tür.

Coğrafya öğretmenlerinin kolayca kullanılabileceği bilinen tepegözün de kullanımının yaygın olmadığı söylenebilir. Öğrencilerimizden % 18'i tepegöz kullanılarak coğrafya dersi işlendiğini belirtirken, kullanıldığını söyleyenler içerisinde ise %66'sının ara sıra kullanıldı demesi de düşündürücüdür.

Bilgisayardan yararlanmak üniversitelerimizde bile yaygın değilken, liselerimizde coğrafya derslerinde kullanılmasını beklemek şu an için mümkün olmayabilir. Ancak eğitimdeki hedeflerimizin boyutlarını düşününce, o hedeflere ulaşmak için gerekli olan alt yapının da sağlanması zorunluluğu ortadadır.

Tablo 1 ve 2'ye bakıldığında liselerde ders kitapları dışında grafik, profil, kesit ve kaynak kitaplardan çok fazla yararlanılmadığı da görülmektedir.

Anketin ikinci bölümünde öğrencilere bazı araç, gereç ve materyalleri sınıfta ya da başka bir yerde görüp görmediği sorulmuştur. Kuşkusuz bu materyaller coğrafya öğretiminde gerekli olan temel materyaller değildir. Ancak öğrencilere çeşitli konularda anlatılan harita, araç ve gerecin adları yerine hiç olmazsa bunların ne işe yaradığını, okulda ya da çeşitli kurumlarda göstererek öğretmek daha akılcı olacaktır.

Tablo 3'te belirtilen haritalar, özel haritalardır. Türkiye'nin oluşumunu anlatırken, jeolojik devirlerden bahsederken yararlanılabilecek haritalardan birisi de Türkiye Jeoloji Haritası'dır. Buna rağmen, öğrencilerden sadece %41'i bu haritayı görmüştür.

Topografya haritaları, bir çok haritanın temelini oluşturmaktadır. Eşyükselti eğrilerini anlatırken, eğim ve yükselti hesapları yaparken, bu haritalardan yararlanırız. Bu haritaları görenlerin oranı da ne yazık ki %29'dur.

Tablo 3: Bazı Araç, Gereç ve Materyallerin Tanınma Bilgileri

Materyal Türü	Materyali Gören Öğrenci Sayısı	%	Materyali Görmeyen Öğrenci Sayısı	%
Jeoloji Haritası	72	41	102	59
Topografya Haritası	50	29	124	71
Morfoloji Haritası	10	6	164	94
Hidrografya Haritası	13	7	161	93
Klimatik Harita	40	23	134	77
Termometre	127	73	47	27
Barometre	69	40	105	60
Anemometre	12	7	162	93
Altimetre	6	3	168	97
Pusula	119	68	55	32

Morfoloji haritaları yerçekillerini, yerçekillerinin ne zaman oluştuklarını gösteren haritalardır. Bunların öğrenciler tarafından görülmesi, fiziki haritalardan farklarının söylenmesi, fiziki haritaların yer şekillerini gösteren bir harita olmadığını öğretmede de kolaylık sağlayacaktır. Halbuki morfoloji haritalarını gördüğünü söyleyen sadece 10 öğrenci (%6) bulunmaktadır.

Hidrografya ve Klimatik haritaların görülme oranları da oldukça düşüktür.

Bu bölümde bazı araçlarında görülüp görülmediği sorulmuş ve bu araçlardan termometreyi ankete katılanların %73'ü gördüğünü söylerken, bu oran yön bulmada modern bir araç olan pusula için %68'dir. Diğer araçların (barometre, anemometre, altimetre) ise görülme oranları oldukça düşüktür.

4. SONUÇ

Liselerde coğrafya öğretiminde araç, gereç ve materyallerin çok fazla kullanılmadığı belirlenmiştir. Ancak bunların kullanılmamasında tek sorumlu öğretmen değildir. Tepegöz, harita, slayt makinası gibi araç, gereci bulunmayan bir okulda bunların kullanımından da söz edilemez. Bunun yanında öğretmenlerin hizmet öncesi eğitimlerinde ve hizmet içi eğitimleriyle bu konuda yetiştirilmeleri, bilgilendirilmeleri de oldukça önemlidir.

Birçok coğrafyacı tarafından önerilen harita odaları bugün bazı okullarımızda mevcuttur. Bu odaların büyük bir kısmında sadece harita ve model küre bulunmaktadır. Halbuki coğrafya öğretiminde yararlanılabilecek araç, gereç ve materyal çok fazladır. Bu araç, gereç ve materyallerce donatılmış bir coğrafya dersliğinin okullarda kurulması bunların kullanımını kolaylaştıracağı gibi öğrencinin dikkatini sürekli çekecektir. Bunun yanında kullanılacak araç, gereç ve materyal sürekli olarak taşınmayacağı için bunların kırılması, bozulması veya yıpranması da aza indirgenmiş olacaktır.

KAYNAKÇA

- Alkan, C. (1997). Eğitim Teknolojisi. (5. basım). Anı Yayıncılık, Ankara.
- Doğanay, H. (1993). Coğrafya'da Metodoloji. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- Doğanay, H. (1989). Coğrafya ve Liselerimizde Coğrafya Öğretim Programları. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Coğrafya Araştırmaları Dergisi. Cilt:1, Sayı:1, s: 7-22, Ankara.
- Fisher, W. B. (Çev: Erol, O). (1981). Coğrafya'da Bugünkü Gelişmeler. D.T.C.F. Coğrafya Araştırmaları Dergisi. Sayı: 10, s: 207-214, Ankara.
- Kolukısa, E. A. (1996). Coğrafya Öğretimi. Tekışık Matbaası, Ankara.
- Küçükahmet, L. (1986). Öğretim İlke ve Yöntemleri. (2. basım). A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Şahin, C. (2001). Türkiye'de Coğrafya Öğretimi. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.